

Смиљана Ж. ЂОРЂЕВИЋ БЕЛИЋ*
Институт за књижевност и уметност
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 16. 2. 2022.
Прихваћен: 27. 2. 2022.

ПРОУЧАВАЊА ФОЛКЛОРА НОБ-А

У прилогу се разматрају проучавања фолклора Народноослободилачке борбе (НОБ-а) и њихова условљеност променама теоријско-методолошких парадигми, али и доминирајућим идеолошким контекстима. У периоду од завршетка Другог светског рата до осамдесетих година 20. века издвајају се неоромантичарски приступи, истраживања у којима се фолклор НОБ-а сагледава као вид комуникације, те у којима доминира поимање фолклора као елемента културе малих група. Период у коме је стваралаштво НОБ-а било потиснуто на маргине научних интересовања, доживљено као нераскидиво везано за негативно конотиране идеолошке концепте, смењује обнова интересовања за овај слој усменог стварања крајем деведесетих година 20, а посебно у првим деценијама 21. века. Стога се у другом делу прилога сумирају резултати досадашњих истраживања музичког и вербалног фолклора у новим оквирима.

Кључне речи: фолклор НОБ-а, партизански фолклор, фолклористика, етномузикологија.

Фолклор Народноослободилачке борбе (НОБ-а) представља слој фолклорног стваралаштва чије су концептуализације и начини интерпретације у великој мери били условљени не само теоријско-методолошким парадигмама, но и владајућим идеолошко-политичким контекстима. Тако су интензивна проучавања везана за период комунистичке и социјалистичке Југославије, а занимања видно опадају осамдесетих година 20. века. Уздрмавањем темеља државе настале након Другог светског рата и дестабилизацијом њеног официјелног историјско-идеолошког наратива на маргину је потиснут и фолклор који је за НОБ (као један од стожерних елемената овог наратива) био везан, бивајући у таквом контексту доживљаван и као непожељно наслеђе. Ипак, у постјугословенском, постсоцијалистичком окружењу, успостављањем временске (донекле и идеолошке) дистанце, наслеђе НОБ-а привлачи нову пажњу истраживача из хуманистичких дисциплина. О улози фолклориста у обликовању представе о фолклору НОБ-а може се говорити на неколико ни-

* smiljana78@yahoo.com

воа: од теоријско-термиолошких концептуализација, преко представљања овог слоја усменог стваралаштва (антологије, сценска извођења и слично), до креирања културних и научних политика. Овом приликом биће пружен сажет осврт на први од поменутих проблема.

Теоријска концептуализација фолклора НОБ-а није била једноставан задатак јер се овај слој стваралаштва до извесне мере разликовао од онога што се видело као класична народна, усмена књижевност. Те разлике тицале су се и начина настанка текстова (у смислу озбиљнијег уплива индивидуалних ауторских гласова), и путева преношења (осим усменог преношења, текстови су се ширили и путем рукописних и штампаних песмарица, преписивањем или прекуцавањем, преко летака и партизанске штампе до сценских извођења), и функције. Сходно чињеници да је реч о ратном фолклору, његове функције су биле информативна, социјално-интегративна и пропагандно-агитаторска. Будући након Другог светског рата укључен у велики наратив о победи и социјалној револуцији (на чијим је темељима настала нова држава), фолклор НОБ-а стекао је и важну комеморативну улогу, при чему је (додатна) институционализација била неминовно праћена процеси-ма селекције и реинтерпретације у креирању „пожељног фолклора НОБ-а” (Ђорђевић Белић и Пандуревић 2021: 172).

У разматрањима везаним за фолклор НОБ-а у периоду од завршетка Другог светског рата до осамдесетих година 20. века могуће је издвојити неколико основних становишта: неоромантичарске приступе, посматрања фокусирана на комуникацијски аспект, те она у којима је наглашеније и виђење фолклора као елемента културе малих група. Највећи број студија у већој би се или мањој мери могао сврстати у први од поменутих приступа, а његови су централни представници Душан Недељковић, Твртко Чубелић, Миљивој Родић и др. Наглашено колективистичко поимање фолклора НОБ-а карактерише претежан број радова објављених у једном од тада водећих фолклористичких научних часописа, *Народном стваралаштву – Folkloru*, гласилу Савеза удружења фолклориста Југославије (СУФЈ), који је уређивао Душан Недељковић (последње четири године (од 1985. до 1988) уредничку позицију је преузео Драгослав Антонијевић). Детаљном анализом прилога објављених у свим бројевима *Народног стваралаштва* Данијела Петковић утврђује доминацију аналитичке дескрипције (текстова и, у мањој мери, жанрова), те изостанак продубљенијих теоријско-методолошких расправа. Релативна унисоност гласова види се и као последица научног (и политичког) ауторитета главног уредника – Недељковића (Петковић 2022). Сличну слику нуде и студије објављиване у зборницима са годишњих конгреса СУФЈ, од којих је неколико било посвећено управо проблемима „народног стваралаштва Народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције”, те питањима везаним за усмено стварање „социјалистичке обнове и изградње”.

Проучаваоци се, експлицитно или (много чешће) имплицитно, дотичу неколико проблема: односа колективног и индивидуалног, одређења стваралаца и преносилаца овог слоја стваралаштва, утврђивања односа према претходећој традицији, прагматичких аспеката и, с тим у нераскидивој вези, особености естетике и рецепције.

Проблем индивидуалних ауторских гласова у креирању партизанског фолклора превладава се у овој линији проучавања указивањем на процесе фолклоризације у преношењу и саображавању фолклорне творевине захтевима конкретних културних средина, замагљивањем ауторства, те указивањем на чињеницу да се, упркос немогућности говорења о анонимном творцу појединих текстова (вербалних и/или музичких), ради о ауторима који су и сами били носиоци колективних, заједничких идеја. Из овакве се перспективе носиоци фолклора виде као релативно хомоген, кохерентан колектив који сада чине, сходно актуелној идеологији и њеном дискурсу, „радници и сељаци”. Идеја о примарној везаности „народне књижевности” за рурално окружење, доминирајућа у ондашњим погледима, инкорпорирана је у већој или мањој мери и у погледе на фолклор НОБ-а. У том правцу, примера ради, Твртко Чубелић каже да је творац овог стваралаштва „u највећој мјери човек нашег села, који је био или радник у граду, или је вјечином живио и радио у селу, или наш полушколовани човек који је живио и suosjeцао са селом”. Ово је и разлог, како сматра, чврсте везе са претходећом традицијом, будући да се у „партизанској револуционарној народној поезији” осећају „tragovi narodne поезије, те seoskog i seljačkog jezičkog kriterija” (Čubelić 1966: 17). Веза са традицијом откривана је у анализама усмереним на тематско-мотивски ниво, стил, жанрове (при чему је у више наврата запажена доминација усмене лирике, те изразита редукција прозних облика). Уз успостављање релација према старијим слојевима фолклора, посебно се у студијама Душана Недељковића инсистира и на изразито идеологизованом становишту да је фолклор НОБ-а и социјалистичке обнове и изградње и израз врхунца усменог стварања. Недељковићев еволуционизам, утемељен на марксистичкој доктрини, почива на тези о кључној везаности усмене књижевности и друштва у ком настаје и чији је израз, тј. тези о комунистичком и социјалистичком друштвеном уређењу као коначној етапи социјалног развоја (в. посебно Недељковић 1962а; 1962б; 1962в; 1971).

Концептуализације у којима се фолклор НОБ-а сагледава компаративно према класичном фолклору (а у које се укључују и расправе о варијантности, регионалним различитостима и особеностима и сл.) могу се читати и као ослањање на идеју о „традиционалности као континуитету” кроз наглашавање везе фолклора НОБ-а и „изворног, аутентичног, класичног народног стваралаштва” (укључујући и његове одлике), тј. видети и и као начин легитимисања фолклора НОБ-а смештањем у већ усвојене парадигме и концепте „народне књижевности / стваралаштва”. Таква се позиција фолклору НОБ-а обезбеђује и начином именовања, будући да је у приступима у којима доминира колективистичко поимање фолклора најчешће реч о „(новом) народном стваралаштву”, „народним песмама револуције и НОБ-а”, „партизанским народним песмама” и сл. (в. нпр. Недељковић 1960; Čubelić 1966; 1975; Dizdar 1958; Orahovac 1955; Nazor 1962; 1969).

Проучаваоци у фолклору НОБ-а запажају и доминацију социјалних надестетским функцијама, а проблем се теоријски посебно осветљава у приступима у којима се фолклор посматра и као део културе малих група. У том правцу, осврћући се на сопствене, у претходним студијама изнесене погледе, Маја Бошковић-Stulli каже:

Ja sam u svojoj raspravi o narodnoj poeziji NOB-a, objavljenoj prije dvadeset godina (1960) napisala o njima (епским хроникама – прим. С. Ђ. Б.) da su to „pjesme bastardi” i da su „izraz degeneracije” – da bih pri ponovnom objavljivanju iste rasprave (1971) ublažila i zapravo ispravila tu tvrdnju dodatnom napomenom prema kojoj takve pjesme „još uvijek mogu imati u svojoj sredini životnu funkciju i dokle god žive, imaju i vrijednost u svom ambijentu”, ali da „kao poezija, onakako kako mi doživljavamo poetski tekst, obično nemaju vrijednosti” (...) Usmeno pjesništvo u NOB-u, kao uostalom i folklor uopće, nije imalo dominantno poetsku funkciju, ali je i ta funkcija u njemu izrazito prisutna. S prelaskom narodnih partizanskih pjesama u novi medij, u tiskane zbirke, funkcije se mijenjaju. One mogu biti različite: društvenomobilizatorske, dokumentarne, znanstvene itd., a jedna je mogućnost da u tiskanoj zbirci pjesnička funkcija postane dominantnom – u skladu s dominacijom te funkcije u poeziji uopće (Bošković-Stulli 1983: 186).

Ауторка посебно дискутује и хетерогеност стваралаштва НОБ-а које карактерише слојевитост и комплексност, немогућност разграничења фолклора у класичном смислу (одређеног кроз параметре традиционалности, усменог преношења, колективности) од „рубних феномена” какве су револуционарне масовне и „пучке” песме, песме које су писали познати уметници и аматерски ствараоци. Наглашавајући да се јединство слојева огледа у мобилизаторској поетици, моралним и социјалним функцијама, закључује да би „izdvajanje usmenog, folklornog, tradicijskog, narodnog pjesništva NOB-a bio prilično težak, a po nekim shvaćanjima i promašen trud” (Исто: 180).

Хетерогеност фолклора НОБ-а и заједнице његових носилаца нарочито је разматрана у светлу посматрања фолклора као комуникације. Тако Дуња Рихтман-Аугуштин истиче да је за разумевање и адекватно тумачење овог слоја традиције неопходна свест о разнородности припадника Народноослободилачког покрета у коме су се сусреле „generacije predratnih revolucionara i robijaša, španjolskih boraca, odnosno generacije gradske omladine s generacijama seljačke” (Rihtman-Augustin 1975: 154). Фолклор је у овом контексту имао и важну социјално-интегративну функцију – требало је да представља и заједнички комуникативни код. Такав код су, с обзиром на једноставност и пријемчивост, преузеле форма римованог дистиха (доминантна у поезији НОБ-а) и покрети Козарачког кола (које у току Другог светског рата бива прихваћено у готово свим областима, модификујући се у незнатној мери и постајући препознатљив симбол партизанског заједништва). Управо су кроз форму римованог дистиха преношени различити типови порука – информисано је о борбама, успесима и погибијама, коментарисани су политички догађаји локалног карактера, али и на нивоу глобалне политике, тумачена је идеологија Комунистичке партије, позивано је у борбу. Кроз дистих су обликовани ликови партизана, али и њихових непријатеља, којима се упућују поруге и претње (усташе, четници, избегличка влада и сл.). У овом се тексту који настаје, није без значаја поменути, у доба касног социјализма, указује и на амбивалентан однос према фолклору НОБ-а – од глорификације до проглашавања безвредним. Ставови су, како ауторка истиче, обликовали и политички захтеви за даљим идеолошким деловањем, посебно у периоду „обнове и изградње”. Отуда се и распон у коме се одвијао „други живот” партизанског фолклора кретао од „revolucionarnog patosa do komercijalizacije, od nadahnuća do spekulacije” (Исто: 151–152).

Амбивалентност и селективност у проучавањима и презентацијама фолклора НОБ-а уочена је у вези са садржајима који припадају домену „пучке књижевности” која је, уз традиционалну усмену и уметничку књижевност, трећи главни ток стварања у НОБ-у и о НОБ-у, како истиче Дивна Зеcheвић (Zečević 1975). Премда је реч о, како ауторка каже, својеврсном виду „потрошне” поезије, немогуће је занемарити њену важност: „Potresni stihovi potresnih, pučkih pjesama imali su komunikativnu moć, kohezivnu snagu u svijesti zajednice boraca i povezivali su borce s pozadinom” (Исто: 193). Упркос томе, овакве су песме најчешће остајале изван научних интересовања, али и изван видокруга најшире публике у поратном периоду, будући да нису често увођене у антологије и изборе фолклора НОБ-а. Емска естетика из ових је избора искључивала „непримерене” садржаје, натуралистичке описе, бруталне сцене и сл.

Већ се, дакле, у доба касног социјализма поставља низ питања везаних за природу репрезентација фолклора НОБ-а, њихове узроке и последице. У овим студијама најављена, питања ће се испоставити посебно значајним у новом таласу занимања за фолклор НОБ-а, неколико деценија касније, у пост-социјалистичком окружењу у наукама о фолклору које се развијају у државама насталим након распада СФРЈ. Период у коме је стваралаштво НОБ-а било потиснуто на маргине научних интересовања, доживљено као нераскидиво везано за негативно конотиране идеолошке концепте, смењује обнова интересовања за овај слој усменог стварања, пракси и израза крајем деведесетих година 20, а посебно у првим деценијама 21. века. Тај талас почиња, с једне стране, на променама теоријско-методолошких парадигми у хуманистичким дисциплинама (наслеђе деконструкције, интересовање за усмену историју и политике памћења, усмеравање на проблеме идентитета и сл.), а са друге, на идејним струјањима која доносе и реактуализацију и реинтерпретацију наслеђа антифашизма, али и југоносталгију, на пример (детаљније о овим проблемима и њиховом значају за фолклористичка проучавања в. у Ђорђевић Белић и Пандуревић 2021: 164–166).

Обнова интересовања за фолклор НОБ-а везује се у контексту постјугословенских хуманистика најпре за етномузиколошка проучавања (Ceribašić 1998; Ceribašić 2003, Hofman 2011; 2016; Atanasovski 2017). Ово је донекле и очекивано имајући у виду заступљеност фолклора НОБ-а у сценским извођењима и у праксама из домена културног аматеризма, чије сагледавање у контексту репрезентације културе постаје важна тема етномузиколошких истраживања. Поменути разматрања осветљавају, између осталог, комплексност улоге музичког фолклора у оквирима ратне културе, отварајући и питања официјелних и неофицијелних пракси, механизма контроле репертоарских слојева, цензуре и сл., а настављају се проблематизацијом обликовања слике фолклора у зависности од промена на нивоу културних политика у комунистичкој и социјалистичкој Југославији (Ceribašić 2003; о улози и месту масовних песама в. посебно Atanasovski 2017). У том правцу дискутују се и проблеми фолклора НОБ-а и његових интерпретација у оквирима формирања „канона југословенског фолклора” (Hofman 2011). Етномузиколошка

истраживања посебно се окрећу и статусу партизанских песама у савременим оквирима, отварајући се ка проучавањима фолклора НОБ-а као наслеђа (Hofman 2016; Hofman i Pogačar 2017).

Позиве на критичко промишљање досадашњих сазнања и на враћање фолклору НОБ-а као истраживачкој теми упућују последњих година, посебно у српској научној средини, и проучаваоци вербалног фолклора (Пандуревић и Кнежевић 2019; Ђорђевић Белић и Пандуревић 2021). Усмеравање на текст доноси тематско-мотивске и жанровске анализе у којима се не занемарују контекстуалне импликације. Особености поетике разматране су у неколико студија Данијеле Поповић Николић. Она посебну пажњу поклања партизанским епским хроникама с југа Србије, утврђујући њихове тематско-мотивске, стилске и структурне одлике (Поповић Николић 2017; 2019). Питања ауторства посматрају се у светлу актуелних концепата постфолклора и наивне књижевности, које Поповић Николић управо кроз анализу стваралаштва и деловања једног од певача проте Драгутина М. Ђорђевића одређује као феномене „у оној мери повезане уколико се наивна [књижевност] посматра као још једна манифестација измена које условљава писана форма и разновидни процеси урбанизације и трансформације друштва” у којој текст настаје и живи (Поповић Николић 2017: 60). Одједи контекста испитују се у студији коју ова ауторка потписује са Снежаном Божић кроз расветљавање односа постфолклорне партизанске епске хронике и идеолошки маркиране штампе и других видова доктринарног деловања, летака, прогласа ЦК КПЈ и сл. (Поповић Николић и Божић 2021). Истраживање спаја фолклористичку анализу поетике жанра са теоријом комуникације и медија, те студијама културе.

Проучавања се окрећу и анализи мотива партизанских песама, утврђивању њихових архаичних основа и разматрању трансформација у новом контексту. Тако Лидија Делић (2021) прати концептуализацију смрти и гроба од класичне епике до партизанских епских хроника. Новине се опажају у певању о страдању цивила, смрти ван боја, масовним гробницама и сл. Теми смрти пажњу је посветила и Д. Поповић Николић, показујући да у партизанској поезији (посебно у тужбалицама) опстају представе о „оном свету” засноване на концептима фолклорне религиозности, упркос чињеници да је реч о стваралаштву које настаје у доба које обележава идеологија која искључује постојање бога (Поповић Николић 2016).

Српска фолклористика последњих се година увелико окреће и усменој историји као релевантној истраживачкој теми. Из ове перспективе осветљени су неки проблеми обликовања породичних усмених историја (стихованих и прозних), које припадају фолклору „друге стране” Другог светског рата (Pandurević 2012; Ђорђевић Белић 2016: 173–178; 2018: 216–223). Ове студије укључују се и у токове проучавања потиснутих и забрањених сећања.

Истраживања фолклора НОБ-а, како је овај сажети прилог покушао да покаже, мењала су се и дивергирала пратећи теоријско-методолошке токове фолклористичке научне мисли, рефлектујући (природом и обимом интересовања) и доминирајуће идеолошке концепте. Нови талас занимања за овај

слој фолклорног стварања отвара низ нових проблема, а проучаваоци нуде различите приступе и перспективе. У том смислу фолклор НОБ-а показује се као наслеђе у истраживачком смислу наново актуелно и интригантно.

ЛИТЕРАТУРА

- Делић 2021: Л. Делић, „Лица смрти. Концептуализација гроба и смрти у класичном фолклору и фолклору НОБ-а”. *Књижевна историја* 53/174, 187–206.
- Ђорђевић Белић 2016: С. Ђорђевић Белић, *Постфолклорна епска хроника: жанр на граници и границе жанра*. Београд: Чигоја штампа, Институт за књижевност и уметност.
- Ђорђевић Белић 2017: С. Ђорђевић Белић, *Фигура гуслара. Хероизирана биографија и невидљива традиција*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Ђорђевић Белић, Пандуревић 2021: С. Ђорђевић Белић, Ј. Пандуревић, „Фолклор народноослободилачке борбе (НОБ-а). Изазов постсоцијалистичке и постјугословенске хуманистике”. *Књижевна историја* 53/174, 163–185.
- Недељковић 1960: Д. Недељковић, „Прилог проучавању законитости развитка нашег народног певања у периоду Народне револуције, Ослободилачког рата и изградње социјализма Југославије”. *Зборник радова САН* 68, 39–167.
- Недељковић 1962а: Д. Недељковић, „Прва етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor* 2, 98–108.
- Недељковић 1962б: Д. Недељковић, „Друга етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor* 3–4, 186–197.
- Недељковић 1863в: Д. Недељковић, „Трећа етапа прелажења колективног у индивидуално и обратно у народном стваралаштву и критеријум овог прелажења”. *Народно стваралаштво – Folklor* 5, 328–343.
- Недељковић 1971: Д. Недељковић, „Полигенетски карактер стваралачког преображаја народних песама револуције”. *Народно стваралаштво – Folklor* 37–38, 16–28.
- Пандуревић, Кнежевић 2019: Ј. Пандуревић, С. Кнежевић, „’Иструли ми дуња у фиоци’. Усменопоетско наслеђе и карика која недостаје”. *Савремена српска фолклористика* 7. Ур. Бошко Сувајдић и Данијела Петковић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Центар за културу „Вук Караџић” у Лозници, 97–120.

- Петковић 2022: Д. Петковић, „Фолклор НОБ-а, револуције и социјалистичке изградње на страницама Народног стваралаштва – Folkloga”. *Књижевна историја* 53/175 (у штампи).
- Поповић Николић 2017: Д. Поповић Николић, „Наивни стваралац у пост-фолклору”. *Књижевна историја* 49. 163, 59–81.
- Поповић Николић 2019: Д. Поповић Николић, „Народни певачи проте Драгутина М. Ђорђевића: партизанске теме у постфолклорној епској хроници”. *Фолклористика* 4. 2, 9–23.
- Поповић Николић, Божић 2021: Д. Поповић Николић, С. Божић, „Реч Компартије у партизанској епској хроници”. *Књижевна историја* 53/174, 207–229.
- Поповић Николић 2016: Д. Поповић Николић, „Елементи устних причитањих и погребалних обредових дејстава у партизанским песњама”. *Славјановедение* 6, 14–26.
- Atanasovski 2017: S. Atanasovski, „Socialism or Art: Yugoslav Mass Song and Its Institutionalizations”. *AM Journal* 13, 31–42.
- Bošković-Stulli 1960: M. Bošković-Stulli, „Narodna poezija naše Oslobodilačke borbe kao problem savremenog folklornog stvaralaštva”. *Зборник радова САН* 68, 393–424.
- Bošković-Stulli 1983: M. Bošković-Stulli, „Narodne pjesme u okviru pjesništva NOB-a”. *Usmena književnost nekad i danas*. Beograd: Prosveta, 179–186.
- Ceribašić 1998: N. Ceribašić, „Heritage of the Second World War in Croatia: Identity Imposed Upon and by Music”. *Music, Politics War: Views from Croatia*. Ur. Svanibor Pettan. Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research, 109–128.
- Ceribašić 2003: N. Ceribašić, *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće: povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Čubelić 1966: T. Čubelić, „Naša revolucija u riječi narodnog pjesnika”. *Ustanak i revolucija u riječi narodnog pjesnika. Odabrane pjesme i anegdote o revoluciji i izgradnji*. Zagreb: Znanje, 5–37.
- Čubelić 1975: T. Čubelić, „Partizanska narodna pjesma kao primjer angažirane poezije”. *Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj*. Ur. Ivan Jelić, Dunja Rihtman-Augustin, Vice Zaninović. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske: Izdavačko poduzeće „August Cesarec”, 167–182.
- Dizdar 1958: M. Dizdar, *Narodne pjesme o borbi i izgradnji*. Sarajevo: Narodna prosvjeta.
- Hofman 2011: A. Hofman, „Folklor med preteklostjo in prihodnostjo. Partizanske pesmi in oblikovanje kanona jugoslovanske folklore”. *Traditiones* 40. 3, 99–112.
- Hofman 2016: A. Hofman, *Novi život partizanskih pesama*. Beograd: XX vek.
- Hofman, Pogačar 2017: A. Hofman, M. Pogačar, „Partisan Resistance Today? The Music of the National Liberation Struggle and Social Engagement”. *Sounds*

- of Attraction: Yugoslav and Post-Yugoslav Popular Music*. Eds. Miha Kozorog and Rajko Muršič. Ljubljana: Ljubljana University Press, 21–39.
- Nazor 1962: A. Nazor, „O stvaraocima naših narodnih revolucionarnih pjesama”. Народно стваралаштво – *Folklor* 3–4, 204–208.
- Nazor 1969: A. Nazor, „Nekoliko napomena uz narodnu poeziju NOR-a”. Народно стваралаштво – *Folklor* 29–32, 129–135.
- Orahovac 1955: S. Orahovac, *Savremene narodne pjesme*. Sarajevo, Svjetlost.
- Pandurević 2012: J. Pandurević, „Narratives about the Second World War between Oral History and Folklore Tradition”. *Belief Narrative Genres. Жанрови предања. Жанры преданий*. Ур. Зоја Карановић и Willem de Blécourt. Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Одсек за српску књижевност, ISFNR, 197–204.
- Rodić 2005: M. Rodić, *Narodna poezija revolucionarnih epoha kao književni fenomen*. Beograd: Svet knjige.
- Rihtman-Auguštin 1975: D. Rihtman-Auguštin, „Folklor kao komunikacija u NOB-u”. *Kultura i umjetnosti u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj*. Ур. Ivan Jelić, Dunja Rihtman-Auguštin, Vice Zaninović. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta, Izdavačko poduzeće „August Cesarec”, 151–166.
- Škrbić 1961: M. Škrbić, „Problem vrednovanja partizanske narodne pjesme”. *Rad VIII kongresa Udruženja folklorista Jugoslavije*. Beograd: SUFJ, 307–308.
- Zečević 1975: D. Zečević, „Pučke književne tvorevine između umjetnosti i revolucije”. *Kultura i umjetnosti u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj*. Ур. Ivan Jelić, Dunja Rihtman-Auguštin, Vice Zaninović. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta, Izdavačko poduzeće „August Cesarec”, 183–211.

Smiljana Đorđević Belić

ON THE RESEARCH OF THE FOLKLORE OF THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE

Summary

The article discusses the theoretical conceptualizations of the folklore of the People's Liberation Struggle (NOB) and their conditionality by changes in theoretical and methodological paradigms, but also by the dominant ideological contexts. In the period from the end of the Second World War to the 1980s, the author noticed neo-romantic approaches, research in which the folklore of the National Liberation War was seen as a form of communication, and in which the understanding of folklore as an element of small group culture dominated. The period in which the folklore of the National Liberation War was pushed to the margins of scientific interests, perceived as inextricably linked to negatively connoted ideological concepts, was replaced by renewed interest in the late 1990s, especially in the first decades of the 21st century. Therefore, the second part of the article summarizes the results of research on musical and verbal folklore in this new context.

Keywords: folklore of the National Liberation War, partisan folklore, folklore, ethnomusicology.